

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 22.

У НОВОМ САДУ 28. МАЈА 1887.

ГОД. III.

Т Е М А Н Е.

Верни тумач срца мога
У прабини броји дане...
Верни тумач мојих жеља,
Дотрајало већ ћемане.

Још најдебља жица само,
Што лабаво, мирно стоји,
Чека мене те у куту
Дан за даном она броји.

Кад год седом стресем косом,
Ја га гленем у том куту;
Опрости ми, пратиоче
На живота мога путу!

У колевци невинашце
Слушах звуке твојих жица
И нејаком изгуди ми
Једну низу годинаца...

Стадох чвршћи па навијах
Гудалом у својој руци,
И детињства прве снове
Одјекнуше ови звуци.

Ја навијах а у томе
Понајтања прште жица
И прогута прошлост давна
Јато првих годинаца.

Добих срце, а ти тада
Учаше га, шта је оно;
С твојих жица јекнуло је,
Да је моје срце ббно...

То су били чудни звуци,
Пола радост, пола туга,
Ти су звуци заношљиви
Моме срцу нашли друга...

Живо свирах, бурно свирах
По цветноме путу томе —
А ти са мном и у колу
И код чаше и код моме.

Ја навијах, ал у томе
Прште твоја друга жица,
Њоме оде младост моја,
Као јато белих тица...

Оде јато белих тица,
Заборав их гута радо...
И ја сврнух с цветне стазе
И на стазу брига стадо'.

Оде јато белих тица
А друго ме ено среће,
Јато мисли, јато брига,
Јато црве, јато веће.

Освртох се на том путу,
А на теби трећа жица
Мукло гуди другу полу
Мог живота годинаца.

Два три звука, па тек прсну,
Било жице па и није,
И још једно јато прну
У заборав да се скрије.

Дршћући се рука маша...
Стан', прошлости која тицо! —
Ил не, што ће — прскај и ти,
Ти једина, тужна жицо!

Твој је украс седа коса
А траг ти је ломно тело...
Да, остани на ћеману,
Да одгудиш још опело!...

Опрости ми, пратиоче
На живота мога путу,
У заборав што те бацих,
У прабини, у том куту.

Иста судба мене гони,
— Та ког би се старац тицо! —
Гроб је наше прибежиште;
Прсни дакле и ти, жицо!

ОЛГА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.
НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Наставак.)

Едаред смо о вечери имали гостију. Међу осталим позванима био је, разуме се, и Павле.

Тог истог дана из јутра одем у књижицу. Не знам, јесам ли неколико минута читала, ал ево ти Павла. Ја манем књигу, те се упустимо у разговор. Павле је био некако невесео. У један мах зађе ми за леђа, метне ми поверљиво руке на рамена, као што је то често чинио, и сagne се према мени. Мишљах, хоће над књигом да се наднесе, не би ли видио, шта сам читала, па хтедох главу одмаћи мало на страну, кад одједаред осетих на моме образу врео пољубац. Не знам ти рећи, како ми је било у тај мах. Знам само, да сам из свег гласа цигнула и скочила као поамна. Један поглед, којим сам промерила Павла, био је довољан, да ме увери о свему, што је требало. Он је стојао преда мном као скамењен. Главу је оборио на груди а лик му је обузело самртно бледило. Очију му не могох сагледати, јер су биле заклопљене. Прошло је неколико тренутака, а ни једно од нас да дође до речи. Гледећи га таква, сетим се, како ми је једном приликом рекао, да он ни једној девојци не би казао, да је љуби, све дотле, док се не би уверио, да је она то већ сама погодила. Гледала сам га пажљиво и сад ми је било све јасно. Оно, од чега сам тако стрепила, збило се. Он ме је љубио. Дакле и њему, кога сам толико поштовала, кога сам волела као брата, и њему зар морадох невоље нанети! Зар сам ја збиља само за то на свету, да мучим и себе и друге? Тако сам премишљала у тим тренутцима. Неодољиви неки терет тако ме савладао, да сам из гласа заједала. Њему је то било доста. Разумео ме је. Као да га сад гледам! Прешао је неколико пута руком преко чела, па је онда готово нечујно прословио:

»Олга, драга Олга, реците ми само, зашто плачете? Само ми то бар реците. Ја не ћу ништа више тражити.«

»Жао ми вас је,« одговорим му, а сузе су ми глас угушивале. Ја сам га доиста од срца жалила, јер сам знала, да га ја друкчије водем, него што би њему годило.

О, веруј ми, да ти истину говорим. Свака моја реч, коју ћеш овде прочитати, истинита

је, тако, да ја не бих стрепила ни онда, кад бих знала, да ће ови ретци и самом Павлу доћи до руке. Па и опет су његови говорили, да сам ја по што по то хтела, да ме он љуби, а њему да није било ни на крај памети. Па и опет су хтели да докажу, да сам му се наметала. Како су могли такво шта измислити! Куд ће им душа! Како ли их је Павле могао пустити, да казују оно, о чему је он био уверен, да није истина! Како је могао пустити, да ме немилице вређају, да ми такве неправде наносе! А ја сам се за њега и онда заузимала, ја сам њега и онда у обрану узела, кад га је сва моја околина осуђивала и нападала и кад сам већ знала, шта је са мном учинио. Али дај да ти приповедем даље.

»Олга«, започе он, пошто је моје горње речи потпуно разумео, »Олга, ја вас молим, да ме извините, али ја — ја — та за бога, ви и сами видите, да вам ја не могу доћи.«

Ја сам појмила, да би њему после овога, што се збило, тешко било доћи, али сам хтела, да нико и не наслути, шта је било између нас, с тога га замолих, да се усили, па да дође. Он се дуго одуширао, и тек када му ја најозбиљније рекох: »ако вам је ијоле стало до мог душевног мира и јавног мишљења о нама обојима, ви ћете доћи«, попусти, и — одиста је дошао.

Од тога дана почела сам се према њему са свим друкчије понашати. Избегавала сам не само сваки разговор с њим, него и њега самог. Пазила сам, да ни Ружићевима не идем онда, кад сам знала, да је он код њих, једном речи: намислила сам, да и њега излечим. Али сам већ у напред видила, да ће ме тај посао много муке стати, јер тај, кога сам ја сад требала да лечим, био је — он.

Али што сам ја њега више избегавала, то је он мене све више тражио. Па што сам се ја о томе више уверавала, све сам га већма жалила, а што сам га већма жалила, био ми је све милији и милији, па то је тако ишло све дотле, док није наишао случај, који ми је са свим јасно доказао, да и ја њега љубим. Немој се томе чудити. Сама сам се некад чудила, кад ми је ко приповедао што, што би било слично томе, али сад са свим појмим, да љу-

бав најлакше постаје из сажаљења, особито онда, кад се то двоје, што се заволели, тако скроз познају, као што смо се познавали нас двоје.

Међу тим се он спремао, да иде својима у походе.

»Олга, у које ћете доба бити данас сами код куће? Хтео бих да вам кажем збогом,« ословио ме је тога дана, кад ће се кренути на пут.

»Кад ви будете хтели,« одговорих му кратко.

»Доћи ћу у три сахата.«

И дошао је.

»Е, и ја ћу имати да урадим велик посао, док стигнем кући,« рекао је између осталог, седећи уза ме на дивану.

»Какав је то посао?«

»Олга, немојте ме питати, кад — —«

Није довршио. Настаде дубока тишина. То дуго ћутање било је мучно нама обојима, па и опет ни једно не изустити ни речце. Ја сам га гледала. Груди му се таласале као узбуркано море. Одједаред пређе руком преко чела па прошапће: »Тешко мени!« Затим ми приђе ближе па ми грчевито стисне руку. Док је моја рука била у његовој, беше ме обузео неки чудноват немир, и ја осетих, да дрхћем. Хтела сам тај немир прикрити, али је све било узаман. У немој се тишини са свим јасно чуло, како ми удара зуб о зуб.

»Шта је вама, Олга?« изустити он готово нечујно, а крај свег мог отимања не пушта ми руке. »Вама је зло, ви сте у грозници,« дода мало јасније.

Погледам га. »Ја ни једној девојци не бих признао, да је љубим, све дотле, док она не би то погодила,« те његове речи зајечаше сад у души мојој. Једва се могах ослободити његове руке. Ухватих се за теме, јер сам мислила, да ће ми мозак прснути, затворих очи па прошаптах:

»Павле, реците ми, јесте ли ви са собом на чисто, чини ли се вама или ви мене доиста љубите?«

Он се за време, док обоје ћутасмо, дохватио био шешира и хтеде поћи, али кад чу те моје речи, испале му шешир из руке, затим се окрете од мене, покри лице рукама и ја зачујем, како неданимице стаде шапутати: »О Олга, Олга! О Олга, Олга!«

Одједаред ми приђе ближе, седне уза ме, па завапи најозбиљније:

»Олга, ја вас љубим!«

Иза тих његових речи опет је настала ти-

шина. Само се чуло његово нагло дисање. О, како ми је било у тај мах! Неко слатко миље обузе ми сву душу. Сва моја прошлост беше нестала, потонула у море заборав, а садашност ми засија најсветлијим лучем нове среће. Та и мени ће синути лепши дани, та и ја нећу само трајати него и живити! Те мисли њихале су моју душу, која је ускрсла из смрти мојих јада и оживила новим радосним животом. Из тога запоса пробуди ме Павлов глас.

»Олга, а знате ли, шта ја треба иза тога вас да питам?«

Главом сам дала знак, да знам, јер не могах проговорити.

»Па?« питао је он даље, »шта ви имате мени да кажете?«

»Та како можеш још питати? Зар не умеш и ти погађати? Зар не видиш, да те љубим? Заволела сам твоју душу, која мене тако разуме.« Све те речи прелетише преко мојих усана, прелетише, али ту и застадоше. Ја нисам могла ништа да му кажем.

»Олга, за име бога, за што ћутите? Зар немате ништа да ми кажете?« запита он поново, али сам ја ћутала и даље. Нисам осетила, кад ме је ухватио за руку. Тек када ме око паса хтеде обухватити, осетих, да је са свим уз мене, и ја му се извих испод руке и отиснух га полако од себе. Он је неко време био миран. Онда ми нагло приђе ближе, једном руком грчевито стисне моју руку, другу ми обвије око врата па се нагне над моја уста, да ме пољуби.

»Не!« цикнем из гласа, приберем сву снагу и отиснем га поново од себе.

»Олга, немојте ме пустити да тако одем. Не ће бити добро.«

»Кад се вратите,« једва прошапћем.

»Не, не! Сад, сад ми реците, што имате да ми кажете.«

Тако је он говорио, али моја проклета поносита уста као да се за навек склопила. Сав мој девојачки понос слегао се на моју душу, па ми шапће: ћути! Он је још неко време седио, па онда се дигне, узме у једну руку шешир, а другу пружи мени.

»Збогом, Олга!«

Ја му ћутећи пружим руку. Он је пољуби па пође. Дошав до врата, осврне се још једном мени и застане. Као да га сад гледам и слушам!

»И опет вам кажем,« рече, »да нисте добро урадили.«

Иза тих његових речи врата се затворише те ја остадох сама.

»Павле!« викнух из гласа а сва моја љубав, сви осећаји моји, понос, и најпоследње очајнички страх, да можда нисам добро урадила, што сам га пустила, да тако оде, све, све је

то било изражено у тој једној речи, која је можда више личила крику но речи. Али сам ја заман викнула — он се није вратио.

(Наставиће се.)

АГИТАТОР.

РОМАН ИЗ СЛОВЕНАЧКОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО ЈАНКО КРСНИК.

(Наставак.)

V.
орен и доктор Храст разговарали се дуго и врло живо. На послетку напише одветник дугачко писмо и преда га Корену с налогом, да га однесе одмах у јутро Болету на Дреново а уједно да га и усмено извести о положају. Храст мораде ићи послом оближњем суду, на намисли, да до вече, кад се врати, утаничи са Болетом све, што је нужно, јер у њега се потпуно уздао. С почетка није ни помишљао одветник, да кандидује, али отпор и непријатељство, којим се против њега подигли, дирну га и подстаче, да ради из све снаге за своју кандидацију.

Ко радоснији од Корена! Сутра дан похита на Дреново. С немирним неким весељем обузела га уједно мисао, да ће видети Милицу, а можда и говорити с њом, јер и ако је често покушавао, да утаји у себи те осећаје, ипак га увек нешто на дну срца копкало, нешто, као што и он кад вели, слично љубави наспрам те девојке. Кад год је о том мислио, смешио би се; а ти га осећаји обузимају увек, кад седи ноћу над отвореном књигом. Поглед би упрљо у бели зид, а мисли му лете тамо према Дренову. „Снови, снови!“ вели скоро увек и свагда љутито заклопи књигу.

И данас, како иде онамо, обузимају га ти осећаји. И за дивно чудо, он им се не опире, него им се страшно подао, као у нади, да ће им моћи дати одушке једино онда, кад види ону црнооку девојчицу.

Изван Борја сретне кочије, а познао их већ из далека. Биле су Меденове. Елза се вози у варош. Кад отпоздравила Корена, њему се чинило, да није била још никад тако пријатна као данас.

„Аха, и то је због кандидовања!“ мисли Корен, али ипак не мога а да не погледа за колима, кад прозврјаше. „Та иде за цело, да агитује. Хвала богу, те је нисам послушао и отишао к њима, кад ме позивала!“

Поглед на бели Дреновски дворцац, који се указао иза савијутка, пробуди с нова у њему осећаје од отојич; и што ближе дворцу, све лакше корача. То је човек, у супрот својих тридесет година, као мла-

дић од деветнаест, који порумени, кад сретне своју милу.

Данас му је срећа наклоњена. Кад пропитао за поседника, рекли су му, да није ни он ни његова госпођа код куће; отишли су у град. Служавка, која му то рекла, види на њему, да је дошао важним послом, па настави: „Госпођица Милица је код куће!“

„Пријавите ме дакле!“ рече Корен и уђе у собу, кад му отвори служавка. Љути се, што му срце живље куца, но не може шта силом.

Не потраја дуго, ево Милице. Заруменила се мало, и поздравила га природном пријазношћу, као старог познаника па му пружила руку.

„Шта значи ваша посета? Канда нешто необично?“

„Тако је! Но вас не ће занимати; за цело не! Избори — избори!“ одврати Корен.

„О, то је ваш елеменат!“ осмехну се Милица.

Она седне уз прозор; он се спусти на онију столицу поред ње. Из почетка није мислио разложити јој све потанко, чега ради је дошао; али по мало, па се пусти у најопширнији говор о разним кандидатурама и о агитацији, која ће за цело отпочети по вароши. Љутио се, кад је говорио о влади, замерао свом колеги Антуну и клерикалцима; а кад је споменуо Медена, дође тако у ватру, да је заборавио, да је пред њим девојка, која тешко да разуме његово узбуђење.

„Но ви сте ипак пријазни са свом том господом?“ запита Милица.

„Пријазан? У таквом положају не вреди већ пријатељство, а још мање пријазност!“

„Не појмим“.

„Чини вам се; али претрпите се, госпођице! Скоро бих вам и желио, да вам то остане непознато; али не ће — свакако не! Кад упознате живот и све његове страсти и тамне стране, све наде и обмане, срећу и несрећу, — о госпођице, верујте ми, — кад ступите једном ван своје тихе заветрине, онда ћете појмити.“

„А, мој отац није такав! Смеје се, кад говори о политици и агитацији, — како већ зовете те своје забаве. Па ја мислим, да се не би могао никад ни с

ким посвађати због разлике у мишљењу у таквим питањима“.

„Можда у мирним часовима и док човек још не ступи сам на позорницу; али, госпођице, овогодишњи избори увериће вас о противном“.

„Молим вас, господине Корене! Ви велите, да ћете се борити овог лета само за народност, за словенство; а како је — та сами сте рекли, да су и ваши противници, као господин Антуц, народњаци, па и Меден хоће да је народњак?“

„Та господа имају друге намере. О Медену нећу да говорим, јер ако постане народњак, онда је ветрењак, а ми се не радујемо баш толико покајнику грешнику, колико се радују горе на небесима. Немшкутар остаје немшкутар, и тај му срамотни жиг остаје на веки, па радио он што му драго. Друго је са Антуцом! Он је народњак, то је истина, али њему није народност прво. Он је прегалац за веру, па тек онда за словенство. Поред тога имамо још господе, за коју се не могу одушевити: то су наши владини народњаци. До сад нема у нашој вароши ни једног правог представника те странке, но бојим се, да ће за који дан искренути“.

„Па за што се тих бојите?“

„Јер су половни! За сваку, па и половну корист, која им је у изгледу, кадри су жртвовати ти људи — ако је нужде — највеће светиње наше народности. У осталом госпођице, што да вам и говорим о том?“

„Занима ме, кад ми причате о тим стварима, и ако их потпуно не разумем; — истина, све ми је ново!“

Корен је сад у свом елементу. Захукао се, па јој узе говорити и даље о политичним питањима, а заборавао, како је неуместан тај разговор у друштву младих девојака. Понда напусти уско поље домаћих политичних прилика и пође приповедати о словенству у опште, о историји и броју словенских племена и ватрено одушевљење, што се сад узе изливати из његових речи, силно се косну младе слушалице. Сво њено васпитање било је у немачком духу; још једино, што није заборавила словеначког језика, који је још као дете научила; а сад јој се поче откривати нов свет, нова позорница, и што је неколико пута, док је Корен говорио, приметила: „О, па то ми је сасвим непознато“, није била само обична примедба, него израз истинитога жаљења, што јој доселе било то непознато.

Са мале дворске куле чу се звоно, које је јављало радницима у оближњој Болетовој радионици, да је подне.

Конципијенат се баш трже, јер није мислио, да

се тако дуго задржао. Даде Храстово писмо Милице, да га преда оцу и опрости се.

„Што не дођете више пута?“ запита га Милица па порумени. „Тако смо сами и напуштени, а и оцу би било често мило друштво“.

Испрати га весело до капије и ту му још једном пружи руку. Некако јој чудно око срца, кад се вратила у собу. Стала пред огледало, згладила косу, као да јој је била у нереду, па огледа своје зарумевљено лице. Понда се окрену и отрча у другу собу, да спреми плетиво. И ту јој није било станка. Врати се натраг певајући весело, те приђе к прозору, откуда пукао леп изглед по свој долини. Тамо доле вијуга се пут, што води у Борје, и баш тамо под кланцем корача брзо наш познаник.

„Хоће ли се осврнути?“

То јој питање дође у главу, а с њим и крв, та издајничка крв!

И гле! Онај тамо доле осврну се на савијутку. Но њу није могао видети, јер већ при првој помисли, да би је могао спазити, стала је она за широке завесе; а било је и сувише далеко. Видио је само бели зид и високо зовино грање, што изнад њега стрши а тек напунило.

Пред Борјем сретне опет Меденове кочије. Госпођа Елза, која се враћала кући, спазила већ из далека конципијента, те рече кочијашу, да стане.

„Извините, господине Корене!“ вели, па се осмехну, што је могла љубазније; „радо бих говорила с вама о важним стварима. И ја и мој муж. Дођите, дакле, вечерас к нама у двор...“

„Није могуће, милостива; вечерас не могу, жао ми је“, прихвати он, а зна добро, шта желе Меденови.

„Шта ви имате тако хитно?“

Корен уме да буде кадгод и заједљив

„Видите, милостива, вечерас имамо врло важан договор — о кандидату за сабор!“ слаже, али се одржа сасвим невин.

„О—о! Но, и ја бих баш о том рада да с вама говорим!“

„Ви, милостива?“

„Не бојте се! Ја не кандидујем. Но мислим, да би се могли споразумети, што се тиче кандидата, — а ваша реч много вреди.“

Наслони се на кола, па узе гледати конципијента, да га чисто ватра подиђе. Али он остаде непоколебљив.

„Дођите на збор“, пошали се Корен, „послаћемо вам позив.“

„За што не? Па имам и ја право избора у вароши!“

Види, да нема данас ништа са Кореном, те рече кочијашу, да крепе.

„О, ви сте били зацело на Дренову. А можда баш због избора?“ примети она боцкајући.

Конципијенат ођута, па се само поклони. И кочије одјурише.

„Ха-ха, ствар постаје занимљива!“ вели Корен у себи, и пожури се у варош. (Наставиће се.)

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И РУВАРАЦ.

(Наставак.)

Но доста већ о тим младим деспотима и дукама по Арбанашкој и по Цинцарској те приступимо ка новој господи у *српским земљама*, а то су тада (после 4. дек. 1371. год.) били:

1. Лазар и већ зет Лазарев Вук Бранковић;
2. Никола жупан;
3. Балшићи: Срацимир, Ђурађ и Балша II.

А шта је с краљевићима: с Марком, Андријом и Дмитром?

Нека нам на то питање Орбин одговори. „После смрти краља Вукашина“ — прича он на стр. 278. — остадохте четири сина његова: Марко, Иваниш, Андријаш и Митраш, који почеше управљати државом својом на велико задовољство поданика њихових; но непријатељи њихови не оставише их дуго на миру, већ их нападохе са свију страна. Кнез Лазар отме им *Приштину* и *Ново брдо* с многим другим околним местима; с друге стране заузме Никола Алтоманов сву покрајину, што је граничила с његовим земљама; а Балшићи, иначе својаци њихови, отму им *Призрен* и многа друга суседна места.“ Да су Балшићи, а наине да је Ђурађ Балшић већ године 1372. заузео град Призрен с обласћу, то потврђују речи записника Дубровачког већа: „quando dictus Jura de Balsa cepit castrum dicti loci (in Prisenno).“ *Jireček* I. с. 267. *Nota* 111.; а да је господарио он тамо неколико година, видићемо доцније; но да је кнез Лазар отео од краљевића Приштину и Ново брдо, то се нити потврђује ичим, нити се може доказати, да је краљ Вукашин држао Ново брдо и Приштину. И ако је кнез Лазар за жива цара Уроша и краља Вукашина имао своју државу, то је држава та кнеза Лазара, као што сам већ у II. одсеку напоменуо, морала бити у отачаству његову а наине тамо где је Ново брдо и Косово. Истина, да и Лаоник на стр. 53. помиње, како је „Лазар од кћери својих удао једну за Шишмана, цара бугарскога, а другу за Вука, сина Бранка, владоца Костура и Охрида, и како је после смрти Угљеше и краља (Вукашина) господара заузео он (Лазар) *Приштину* и *Нишевску област* — и до Саве допрео“, то ипак остајем ја при оном, што сам о Лаонику и Орбину у том погледу на крају другог одсека рекао, то јест, да они

о стању ствари нису добро обавештени били, нити су знали, докле је област краља Вукашина допирала и где је у почетку држава Лазарева била. Исто то важи и у погледу Николе Алтомановог и његових завојевања после смрти краља Вукашина.

Краљевићи су дакле већ год. 1372. изгубили *Призрен* и *Призренску област*, али им је остало Скопље и Пореч с Кичевом, Прилип и Охрид и Костур и краљевић се Марко закраљио. У погледу краљевића или синова краља Вукашина имам уопште нешто приметити. Орбин именује четворицу као синове Вукашинове и то: Марка, *Иваниша*, Андријаша и Митраша; но сам краљ Вукашин у поменутој већ једанпут повељи својој од 5. априла 1370. а управо 1371., дакле последње године свога живота, помиње уз краљицу своју *квирд Јелену* само двојицу: Марка и Андријаша, а могао их је, ма како остала Орбином поменута двојица још малена била, поменути, јер на дотичном месту, у поменутој повељи, којом краљ потврђује хрисовуље, законе и записе Дубровчаном од пређашње господе дане, не каже краљ, да то чини „зговорив се са краљицом и са превазљубљеним синовима краљевства му, с Марком и Андријашем већ просто *«кеселецз ми се въ земли краљевства ми с — краљицом и са синовн.»*“ Зашто не помену дакле приликом том краљ Вукашин уз Марка и Андрију још и Иваниша и Митраша?

Г. Панта Срећковић с позивом на повељу једну цара Стефана (*Mon. Serb. Mikl.* 152.) каже, да је *Марко, син Вукашинов, још 1351. год. војвода био* (*Гласник* XXVII. 268.). Ако г. Панта има право, онда се Марко бар 1331. год. родити морао, и онда је даље Марку 1371. год. било већ 40 година; па уз сина од 40 година да је имао краљ Вукашин још два тако малена сина, да их није хтео ни споменути потврђујући граду Дубровнику записе и законе и веселећи се у држави својој са својом краљицом Јеленом и са превазљубљеним синовима својима, с Марком и Андријом? — Но у повељи оној, на коју се г. Панта позвао, да утврди своју тврдњу, стоји погрешно Марко војвода на место „*Мирко војвода*“, као што се види и из латинскога и из талијанског превода исте повеље, и г. Панта и том тврдњом сво-

јом показао је, да је човек, који верује букви, да је дакле — по шта је г. Панта, то се већ зна, али се не зна, да ли и г. К. Јиречек има право, да је посланик онај цара Уроша и Вукашина, по имену Марко, који је г. 1361. долазио у Дубровник, био главом *сина* Вукашинов Марко, а не други који Марко (в. *Časopis Musea kr. Českeho* 1886. р. 243.)

Да је тај Марко био доиста син Вукашинов, морало би му тада (1361.) бити бар 20 година те би се морао био родити 1341. и по томе би био год. 1371. већ човек од 30 година, те бисмо опет оно пређашње питање ставити морали. Ја мислим дакле, да послани г. 1361. из Призрена у Дубровник Марко није био син Вукашинов, и даље мислим, да краљ Вукашин у повељи својој од г. 1371. зато није споменуо *Митра*, што му се син тај или тек после 5. априла 1371. родио или је тада још на сиси био. А за Иваниша Орбиновог и Пантиног и Јастребовљевог нећу данас да знам. Иваниша је Орбин међу Марка и Андрију силом утрпао а Панти и Јастребову и натписима њиховим не верујем, а не верујем им због њихове безазлености. „Из летописа знамо — то говори г. Панта на стр. 277. XXVII. књиге Гласника — да је Вукашин имао три сина: Марка Андрију и Дмитра (Рат. Шаф. 61.)“ те с Пантом дакле *иодметнутог* четвртог Иваниша одбацујем и на послетку немарим, да се овде даље бавим с тим краљевићима, који наскоро пригнуше главу и посташе клетвеници турском цару Мурату а тиме изгубљени за српску државу.

Орбин на више места истиче за „млитаве“ владе цара Уроша четири власника (четир главна барона) у српским земљама, који су дакле састављали *тетрархију*, као што је и некад постојала таква тетрархија у српским земљама, о којој нам поц Дукљанин причати знаде.

Први је четворовласник био по Орбину краљ Вукашин с братом својим Угљешом и овога тастом ћесарем Војихном.

Други је био Војислав Војиновић и његов синовац Никола Алтомановић.

Трећи је четворовласник био кнез Лазар с Вуком Бранковићем.

Четврти је четворовласник био Ђурађ Балшић са Срацимиром и с Балшом II.

Оне друге: Дејана и Дејановиће, Богдана, Синишу и Тому Прељубовића, деспота Комнина и Хлапена није Орбин ни узимао у рачун нити их је сматрао за власнике српских земаља.

Дође година 1371. и с њом погибија српска на Марици и племе српске господе угаси се с царем Урошем; несташе Вукашина краља и деспота Угљеше; Богдан, Драгаш с братом Константином и на послетку краљевићи пригнуше главе и присегосе верност цару Мурату; начелство српско прими кнез Лазар али остао је жупан Никола Алтоманов у своме господству и осташе Балшићи: Ђурађ Балшић господин у зетским странама и Балша Балшић у тазбини својој у Арбанашкој (трећи а најстарији Балшић, Срацимир, преминуо је у почетку 1373.).

Ја *Ђурађ Балшић* — тако говори он у повељи својој — дођох лета 1373. 30. новембра у Дубровник и старо пријатељство, које су имали моји први шњих првима, потврдих и поставих шњима веру и клетву, и клех им се у светој богородици у њиховој великој цркви на часном крсту и на моћима светога Власија и других светих, који почивају у њиховој цркви, како да сам њима пријатељ ја и мој брат *Балша* и мој синовац млади *Ђурађ* и ко буде од мога племена, да храним и браним и помажем вашем граду Дубровнику и вашем грађанину свуда *»взде обладаиъ и взде могъ досеки (досећи) и т. д. — и ако тко взде царъ господиъ срблениъ и властеломъ и земли српскои, да иксъ држани властеле дуброваки дати миъ доходька* више писанога (?) (т. ј. да нису онда дужни плаћати њему *српскога доходка*), но докле је (или ако буде) он господар тој земљи приморској, која је около Дубровника, да му дају тај доходак“.

(Наставиће се.)

МУХАМЕДАНСТВО И НАША КЊИЖЕВНОСТ.

ОД НИКОЛЕ ШУМОЊЕ.

(Свршетак.)

Неколико горњих места цитирано је, да се види од прилике, како се код нас у књизи говори и пише о онима, које неки чак називају „Србима вере Мухамедове“. Још крупније и страшније приказује то у лањском „Јавору“ овећом песмом „Устанак босанско-херцеговачки“ и примедбама у невезаном говору Филип Шпадијер, који је толико преферивао

у описивању турских недела, да у мало што нису против тога јавном изјавом изишли његови ђаци, којима је тај рад посветио.

Писац ових редака био је у не малој неприлици, кад је од њега један интелегентнији Мухамедовац заискао какву српску књигу о Босни, јер се фактично готово у свима нашим књигама

о Мухамеданцима пише најбезобзирније. Онако и пролазимо. Отуђујемо од себе читав један део народа, који још хоћемо по неки да са свим себи присвајамо, а и не мислимо, од којих је то големих последица за будућност нашу народну. Никакво наше друштво, ни културно ни друго какво, нема чланова Мухамедоваца, а погледајмо, колико их има у друштву sv. Јеронима и у Матици Хрватској?! Од Хрвата би ми у опште много, врло много тактике могли да научимо. Чим је аустријска монархија дошла у ближи додир с Босном, издадоше они одмах *Poviest, Zemljopis Bosne*, па роман једнога од најбољих приповедача својих: *Zmaj od Bosne*, у којем се нарочито на Мухамедовце обратила велика пажња. За то се Мухамедовци у први мах нехотице приближише хрватској браћи, а то се може и тиме растумачити, што нису имали с њима никаквих укрштених интереса. Данас пак босански Мухамедовци — интелегентнији наравно — увиђају и сами, колико су им ближа српска браћа, и колико је пужније, да се с њима ухвати у једно коло. Ко површно посматра њихов одношај према Србима, он то, дабогме, не може да види, али ко уме код њих стећи поверења, разумети њихове осећаје и прозрети им мисли, знаће, да је тако.

Особито у последње доба истакло се то приближење Мухамедоваца према Србима и у друштвеном животу и иначе. Можда их заједнички болови научише томе, јер једни јади увек спајају срца. Приближише се нама, али то још не може да буде отворено, за то би им требало и књижевношћу и у сваком погледу на сусрет изаћи. *Нарочито не би требало Мухамедовце нигде више ни једном речи врећати, него писати, кад се о њима пише, с достојанством и озбиљношћу, како треба о свакој религији да се пише.* Крајње је време, да нам књижевност не буде луксус и спорт, који се само у беспослици тера, него важна полуга нашега целокупнога народнога живота.

У каквом су одношају босански Мухамедовци према књижевности нашој, знали би вам у неколико причати и Сарајевски књижари, који највише народних песама о Краљевићу Марку и о другим јунацима народним продају Мухамедовцима, и то баш из средњих и нижих сталежа. А показује то и распродаја најновије књиге Милићевићеве: „Омера Челебије“, која је за два месеца распродана сва до и једнога примерка а много су покуповали Мухамедовци босански. Ту прилику ваљало би употребити а ни по што пропустити; ваљало би својски прионути, да се рад у томе правцу продужи, како нас време и догађаји не би нашли неспремне и расцепкане, па да опет пређе преко нас на дневни ред.

Ако је кадгод требало међусобнога трвења, свађе и пребацивања, било је доста; ако је кадгод нужно било, да рекнемо једни другима опорију, безобзирнију реч, данас више не треба. Покримо прошлост тамном копреном заборавности, рачунајмо са садашњошћу, а унуци, прауници наши нека загрљени у топлој љубави и слози гледају дела и недеља праотаца и прадедова својих, праштајући им, јер нису знали, шта чине.

Велику би заслугу стекли уредници свију листова наших, кад би затворили ступце својих листова свакоме заврзану, што без узрока и без целидира Мухамедовце. На то би могли обратити пажњу и издавачи наши, који ведре и облаче на књижевном нашем небу. Па и омладина наша могла би туде учинити своје. За две, за три године долазиће већ младићи Мухамедовци из Босне на универзитете у Беч, Градац, Праг и друга места, да уче. Ту би их наша академијска омладина могла братски примити у своје коло, омилити им друштво с њоме и тако им дати правац, којим ће поћи. Утисци, који за време ђаковања делују на човека, утичу на њега целога живота.

Још има нешто доста важно. Неки код нас радо називају босанске Мухамедовце „Србима вере Мухамедове“. То не треба, јер нема ни смисла ни цели. Разумеће сваки лако, како је готово немогуће, да се српским именом називају они, који још добро памте дане турске славе и надмоћи, они, који су од малих ногу васпитани у народности турској, јер друкче није могло бити. Зато се треба овога оставити; време нека учини своје, прилике нека собом донесу, да Мухамедовци сами признају, шта су и ко су. А за сада су они Бошњаци — и ништа друго. Не треба се повести за опим, што их с друге стране називају именом *muhamedovski Hrvati*. То нема ни цели ни последица, јер ако се двојица тројица, па макар десеторица и назову из овог или оног узрока тим именом, већина осећа, чија јој крв течи у жилама, зна, за што и данас многи бегови херцеговачки у хамбарима својима држе старе иконе српске, верујући тврдо, да их не ће оставити срећа, док тамо пале кандило. Осећају они добро, чије су крви крв, чије су мајке синци, па ако им то и не може данас прећи преко усана, — оставимо то будућим нараштајима. А ми чинимо своје, спремајмо за то повољне услове.

Није са свим на своме месту ни оно у последњој приповеци М. Ђ. Милићевића „Омеру Челебији“, где се казује, да се Омер покрестио. Омер је и као Мухамедовац могао остати у целој приповеци поштен човек, као што је и био, а утисак приповетке био би још много већи на нашу мухамедовску браћу.

Ни једна религија не искључује морал, поштење и хуманитарност, па је боље не тангирати је никако.

Одличан један далматински Србин католик, дон Јаков Грушковић, писао ми је у једноме од својих писама нешто о положају Мухамедоваца у Босни према нашој народности. Можда ћу то писмо другом приликом изнети на јавност, овде наводим само његов предлог, да босански Мухамедовци оснују за себе један лист, у којем ће износити своје књижевне споменике и народно благо, јер до тога они најпре могу доћи. О томе предлогу говорило се већ у првим мухамедовским круговима, и сви се сложише у мњењу, да би то било врло нужно и корисно. Онда ће један од присутних упитати: „А којим словима да пишемо, латиницом или ћирилицом?“ — То је, дабогме, било сад велико питање, и најпосле, да покажу неутралност своју, сложише се, да би у данашњим приликама било најбоље штампати такав лист *глаголицом*, коју и данас зна сваки босански

и херцеговачки бег и многа ханума. Све то, дакако, није још свршена ствар али је бачено семе; а наведено је овде за то, нек се види, како и у Мухамедоваца има свести, поноса и напредних мисли, с којима ваља рачунати.

Тешко, врло тешко је речима исказати све мисли своје, кад се тиче овако велике и овако важне ствари. Но мислим, да ће ме хтети разумети сваки, ко озбиљно жели напредак нашем културному животу и уједињавању.

А млади песници и приповедачи наши, којима је, дабогме, много лакше писати фантастичне „слике из прошлости босанске“ и пустити све на вољу бујној машти својој, него ли се упустити у проучавање живих типова и карактера, па писати реално, — нека се утеше и нека стегну своје срце, јер ће можда више користити народу своме, ако никако и не пишу, него ако и даље површним својим радовима сеју међу народ семе раздора.

ПАБИРЦИ ПО ТАЛИЈАНСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ.

ПРИКАЗУЈЕ СВОМ МИЛОМ СВ. СТ. СИМИЋУ

ДАН. А. ЖИВАЉЕВИЋ.

I.

Драги мој Свето,

Сигуран сам, да се још сећаш оних збиљских дана после пада Пирота, кад се улогорисмо на Плочу. Ту више вечери седећи поред ватре и чекајући нашег доброг потпоручика Павла Марића разговарасмо се о овоме и ономе. Једном нам дође, ни сам не знам од куда и како, један број „Стражилова“. Како ли га гутасмо!... У њему беше и један чланчић Марка Цара, у коме говораше, ако се добро сећам, о *Матилди Серао*. Ти ме том приликом запита нешто о талијанској књижевности. Дуго се о томе разговарасмо, и ти се јако интересоваше за Талијанце и њихову књижевност, а жаљаше, што не знаш талијански, па не можеш да пратиш новију талијанску књижевност. Сада ме уредништво „Стражилова“ подсети, да пабирчим штогод из талијанске књижевности, па сећајући се оних минутих дана, теби намењујем, или, као што „Стражилово“ хоће, *приказујем* ове кратке белешке. Не тражи у њима какве дубље студије, не очекуј од њих, да те из ближе упознају са новијом талијанском књижевношћу и њеним развитком. Ништа од тога нећеш наћи у овим пабирцима. Они ће бити доста сухопарни, а за много дело дознаћеш само наслов му. Задовољи се и овим, а буде ли и сувише сухопарно и невредно, кажи — нећу се љутити.

* * *

Римски „*Клиган Фракаса*“ осврћући се у једном од последњих бројева за 1886. год. на талијанску књижевност није задовољан са књижевним производима у минулој години. Тако је исто незадовољан и Гвидо Манџони, данашњи најбољи талијански критичар. У повећем делу „*Књижевни прегледи*“ („*Rassegne Letterarie*“) прегледао је вештачким начином све, што је у Италији штампано 1886. год. Неблагодаран и тежак рад, јер са путописа прелази на роман и новелу, са школске на књигу за народ, са лирске песме на превод, али њему срећно испада за руком и нигде није досадан, и ако је свуда завирио. „Критичар је... у неку руку секретар, који треба марљиво и озбиљно да прочита сваку нову књигу, како би могао саопштити своме господару, публици, шта је у њој, и колико она, по његовом мишљењу, вреди.“ — Тако он пише, а тога се и придржавао у оцењивању појединих књига, али најлешне странице у поменутој књизи посвећене су школи и школским књигама. Но нама је главно, да констатујемо, да ни Гвидо Манџони није задовољан са прошлом годином. Неколико романа и новела осредње вредности, и неколико доста слабих песама — беху сав приновак лепе талијанске књижевности. Једва се при крају године појави Де Амичис са својим „*Срцем*“ („*Cuore*“). Чувени талијански комедијограф Паоло Ферари написао је комедију „*Господин Лоренцо*“ (*Signor Lorenzo*), али као да је овом ко-

медијом писац „Самоубиства“ наговестио своју драмску декаденцију. Није боља ни комедија Ђјачинта Галине „*Домаће свађе*“ (*Le baruffe in famiglia*).

Ова година, изгледа, неће личити старој, судећи по делима, која угледаше света за прва три месеца. Овај контраст инаугурисао је Паоло Мантегаца својим делом: „*Људски заноси*“ (*Le estasi umane*), одакле је „Стражилово“ донело у преводу „Платонску љубав“. Мантегаца је познат српском свету, истина више по гласу но по преведеним делима, па је лако закључити, да и најновије његово дело заслужује општу пажњу. Дело обухвата 700 страна на обичном формату талијанских и француских издања, а подељено је у две књиге и у двадесет и два одељка. Првом је наслов: *Ова је књига борба*. У њему Мантегаца сипа картеч на све оне, „који у доброј или злој намери проклеше моје последње дело.“ Овде Мантегаца мисли на „*Људску љубав*“, које је дело претрпело жестоку критику, највише с тога, што се писац спустио у најнижи слој људске покварености. „Нисам изазвао — пише Мантегаца — већ сам примио ову борбу: и то не борбу напада, него борбу одбране“, а мало даље вели: „Кад сам проучио животињску љубав код човека, зашто не бих покушао проучити и људски занос?“ Да ли је у томе успео? Талијанска критика истина вели, да је ново дело Мантегаца „прави спев у прози“, али му одриче свако дубље испитивање, сваку научну вредност. Тако „*Недељна конверзација*“ (*Conversazioni della Domenica*), коју у Милану уређује фељтониста Леоне Фортис, пише, између осталог, ово: „Довољно је прочитати неколико одељака из ове књиге, па да се увиди, да је Мантегаца овде био: више уметник но физиолог, више песник но научник. Али, поред све поште, коју заслужује писац „*Неизнатог Бога*“, „*Три Грације*“ и осталих славних дела, треба напоменути, да, држећи се више уметности него науке, Мантегаца се врло често баца у наручја реторици, која нам је тако досадна у делима идеалиста, романтичара и старошколаца. Томе се заиста не надасмо од једног позитивисте, од једног професора, од једног Паола Мантегаце!“ Даље му се у истом листу замера, да се при писању о братинској, материнској, синовској и платонској љубави није ни најмање упустио у физиолошко испитивање. „Исписао је — вели поменути лист — неколико лепих страница, које су заоденуте величанственим фразама, које су пуне музике и свију реторских фигура; али Мантегаца није изнео: од куда тај занос, који ли су покретачи таквог заноса и такве психолошке револуције, као што није ни забележио тренутак, облик, средство и деловање таквих појава.“

* * *

Седамдесетгодишњи старац Верди био је недавно јунак дневног реда. Својом дивном музиком подигао је страшну буру по свим крајевима Италије. Његов „*Отело*“ није само музички приновак богатог талијанског оперског репертоара. Није само набрао старцу-композитору нове славе, него је Вердијев „Отело“ створио читаву своју књижевност. Ваљда нема веће књижаре, која није издала по неку књигу, у којој се говори о Вердију, Бојиту (писцу либрета), „Отелу“ и Шекспиру, а да не говоримо о песмама, које том приликом поникше. Ипак у целој тој — нека нам се не замери за израз! — *отелској* књижевности најважније је дело, које је у Милану издала књижара браће Тревеса под насловом: „*Верди и Отело*“. Дело је in foglio са илустрацијама, растурено је у 50.000 примерака, а уредили су га Уго Пешпи и Едмондо Ксименес. Подељено је у четири главна дела: I. Вердијева биографија; II. Вердијева дела; III. Легенда о Отелу; IV. Вердијев „Отело“. — Сваки од ових одељака врло је интересантан, али највише привлачи пажњу легенда о Отелу. Овде је скоро у целини штампана прича старог талијанског приповедача Ђјан-Батисте Ђиралди-Чинтија *о млетачком црнци*.

Ђјан-Батиста Ђиралди родио се у Фиренци, где је 1561. године штампао сто својих прича под грчким насловом: „*Екатонити*“. Тада Шекспир беше тек навршио прву годину. Ђиралдијеве приче, у своје доба, публика је много читала, а последњи пут штампане су у Млецима 1608. год. У поменутој збирци налази се (седма по реду у трећој декади) прича о млетачком црнци, која је великом енглеском трагичару послужила као темељ за трагедију „Отела“. Из поменуте приче Шекспир није узео само гатку, него и цео заплет, поједине карактере и ону величанствену сцену, где Отело дави Дездемону у постељи. Па и код старог Фирентинског приповедача главна се јунакиња зове *Дездемона*. Само је разлика у катастрофама. У талијанској причи Отело, пошто је удавио Дездемону, срушио је један део куће, који затрпа Дездемону, а он стаде викати у помоћ, те свет поверова, да је Дездемона жртва несрећног догађаја.

Дело „Верди и Отело“ украшено је са 50 слика. На прво место долази велика Вердијева слика, поред које има још четири слике славног маистра из ранијег његовог доба. Ту је кућа Вердијева, црква, у којој се крстио, Вердијево позориште у Бусету, и четири слике из Вердијеве виле у Сант-Агати. Даље су слике: Бојита, Шекспира, капелника, скоро свију певача и певачица, који суделоваху у „Отелу“, неколико сцена из опере „Отела“, неколико слика из Млетака у XVI. столећу, међу којима и Дездемо-

нина кућа. Осим тога велик бојадисан табло појединих лица из опере у костиму, и више омањих слика оруђија, оруђа и хаљетака из XVI. века. — И све то стоји само *два* динара!

* * *
„Историја Србије.“ — У листу „ГОпинионе“ читамо: „Скарабикки, знајући да између Румунске, Грчке и Италије живи српски народ, подухватио се, као што сам вели, да на основу историјских података изради историју старије и новије Србије. — Из програма, који нам је стигао, као из распореда и првих одељака, који се налазе у првој свесци прве књиге, која ће се бавити старијом историјом, увиђамо, да ће учени читалац знати пронаћи код Скарабиккија нове мисли о геолошком разматрању, услед којих ће се изродити велика питања у научном свету. — Прилежност, којом Скарабикки обрађује своје радове, гарантује нам, да ће и ново ово дело бити достојно озбиљне пажње публике.“

О истом делу пише „Римски Народ“ (Il popolo romano): „Досадање историје Србије или се ограничаваху само на новија времена од револуције 1804., или беху основане на погрешним и збрканим традицијама и на легендама, те не могаху заинтересовати ученијег читаоца. Овом оправданом прекору доскочио је један наш Талијанац *Ворфе Скарабикки*, који је накладом штампарије Аурора у Сијени издао прву историју Србије, која је подељена у две књиге. Прва се бави народима, који живљаху између Дунава и Јадранског мора, пре доласка Срба; друга је специјална историја српског народа. Прочитали смо прву свеску прве књиге, и можемо констатовати, да је ово дело обрађивано особитим знањем, те се надамо, да ће Скарабикки пожећи заслужену хвалу.“

Толико нађох о овој „Историји Србије“, а кад ми стигне само дело, проговорићу опширније. Свакако нека је хвала непознатом Талијанцу, који се подухватио, да напише историју Србије за талијански народ!

У последње време још је угледало света једно дело, које нас Србе може интересовати. То је: „*Два месеца у Бугарској*“ (Due mesi in Bulgaria) од Вика Мантегаца. — Вико Мантегаца бавио се у Бугарској два месеца дана (Октобар и Новембар 1886.) као специјални дописник једног Миланског листа, а сада ево издаде читаву књигу о свом путовању и бављењу у Бугарској. Књига је подељена на ове одељке: Кроз Србију. — Из Ниша у Софију. — Софија. — Политика. — Државни удар. — Из Софије у Трново. — Трново. — Собраније. — Генерал Каулбарс. — Избор принца Валдемара. — По Бугарској.

Ово је садржај поменуте књиге, а о њој ћемо другом приликом опширније проговорити.

* * *

Нигде ваљда не излази толики број новина као у Италији. Каквих ли немају! Имају чак и два листа на волапик-језику. Не знамо, да ли су и Талијанци тако срећни, као ми у Београду, да имају какав „*Велосипедски лист*“, али листова имају сијасет. Њихова политичка журналистика није се још попела на ону висину, на којој се налазе немачке, енглеске и руске новине, али се опет добро развија. Од нове је године почело у Италији излазити преко 50 разних листова, али ћемо овде напоменути само „Сгонаса Minima“, недељни преглед за књижевност и уметност, која излази у Ливорну под уредништвом Лујђија Тичинија. Око овог листа сакупили се сви угледнији талијански књижевници, а листу је задатак, да прати књижевност и уметност талијанског и других културних народа. У листу има врло лепих студија о књижевности, биографских цртица, преглед талијанских књига, а по некада донесе и по коју малу причину или песму. Ове је године Гвидо Манцони, о коме већ беше реч, почео штампати своју студију о млађим талијанским песницима. Поред добре садржине „Сгонаса Minima“ врло се укусно и елегантно штампа.

ПИСМА О СРПСКО-БУГАРСКОМ РАТУ.

Г—ђи К. Х.

ПИШЕ ДАНИЛО НЕДЕЉКОВИЋ.

ПИСМО XIV.

П. 30. Августа 1886.

Поштована госпођо!

Кад гинете, гините тако, да вам и унучад непео благосиља!

Ђ. Јакшић.

17. Децембра око 8. часова из јутра кренусмо се из Ниша. На станици беше краљ и многи свет. До-

ђоше да испрате тај VII. пук, тај „најваљанији део војске“. Шта ли се врзло по глави сваком оном, који беше на станици? Да ли преварена нада? Да ли прекори са прошлости? Да ли уздање у будућност? Биће, да им је све то било у глави, а поред тога мора да су осећали, да је страшно зима стајати на пољу дуже времена, а не моћи отићи у то-

плу собу на железничкој станици. Да ли им паде на ум војник? Да ли им падоше на ум снегом покривени висови и планине?

Влак се крену. По вагонима се захорише песме. Химна се толико пута певала, да сам помишљао, како је треба мало и за други пут оставити, кад се вратимо као победници. У ушима мојим зујаху речи: „Кад гинете, гините тако, да вам и унучад пепое благосиља!“

На свима станицама у Београдском округу беше пуно света. На свакој станици поздрављаше мати сина, сестра брата, жена мужа. Али и на свакој станици било је по које несрећно срце, које је узалуд чекало, које је само дошло на станицу, а само и отишло са ње. Очекивани је лежао на Сливничким или Пиротским висовима. Лежао је у земљи, ако није остао на снегу, ако му врани гаврани нису испили очи, почупали месо, ако му кости не разнеше пси или вуци.

„Топчидер!“ зачух, где неко виче. Да ли то беше збиља онај Топчидер!?... Сви су нагнули на прозоре и гледе, али у помрчину, јер је већ мрак у велико пао, а ја уживах седећи истина унутри, али је тек свећа горила, било је видело, те сам видио шта радим.

„Ево железничког моста!“ виче један.

„Где је, где је?“ виче други.

„Та не гурај се, молим те, јер“... али му реч застаде у грлу... Та ено Саве, ено моста на њој!

Гурање, лармање, псовање, али то све кратко, испрекидано.

„Ура! Живо! Ура!“ разлеже се одједаред по свима вагонима у којима смо седели, а на којима је писало: 32 војника или 6 коња.

Склоних очи, јер по узвицима познадох, да се указао Београд. Осетих, где ми оде сва крв из лица. Обузе ме потајна дрхтавица. Отворих очи. Силне светлости по вароши засенише ми очи, које од толико времена у најбољем случају гледаху у пањ, како гори на ватри.

Влак се примицаше станици, ја погледах на све око мене; сви беху бледи; ни један реч да изусте. Свакоме на лицу као да је писало: Је ли то истина, да ћемо онег видети мила лица? Је ли истина, да ћемо једно другом стиснути руке.

Влак стаде. Један преко другог појурише из вагона. Ја сам чекао, док сви изађу. Хтедох да се приберем.

Видио сам и чуо свакојаке усклике, плач, смејање, љубљење, грљење.

Најзад изађем и ја и пођем кући... Али ко ми се оно примиче? Напрегнем очи, станем и замало а руке се склопише.

Здраво, Данило!

Здраво, Перо!

* * *

Сутра дан одох до болнице, да видим рањенике. Већ при уласку осетих задах и по томе би човек већ могао познати, да улази у место, где леже они, који пролише крв за отаџбину.

Наиђох на познанике. На једној постељи лежао је потпуковник Јован Ванлијћ. Тај ваљани војник беше у обе руке рањен. Сетих се, како је после борбе на Сливници са привијеном, рањеном једном руком ипак био међу својим војницима. Сетих се тада и неких других потпуковника, мајора, капетана, који гледаху, да се и услед најмање озледе извуку и оду у болнице, и место оних крстова и колајни обесио бих свакоме од њих на груди црцу таблу, на којој би црвеним словима било написано: „Кад гинете, гините тако, да вам и унучад пепое благосиља,“ а не... .

У другој су соби лежала два моја добра познаника и пријатеља, поручик Милоје Марковић и потпоручик Милоје Марјановић. Ја им ређам имена, јер то беху добри војници.

Сетих се, како сам те људе последњи пут видио здраве и веселе, а сада ето леже на постељи бледи, изнурени. Марјановићу десна нога до колена одсечена. Могу ли рећи, како се поздрависмо на састанку? Не могу и нећу, јер ни ту нису главни речи, које рекосмо, него мисли, које мислисмо, а ко би могао тачно исказати оне мисли?

* * *

Свршио сам, госпођо, са мојим причањем о српско-бугарском рату. Што сам имао да кажем, казао сам. Но треба да знате, да је све то, што сам вам изнео, само врло слаб напрт онога, што је у ствари било.

Свршио се српско-бугарски рат, јер беше одређено, да се не ремети јевропски мир. Јевропски мир! Ничега нема смешнијег од тог јевропског мира — тог вечитог у ствари немира. Можда ће се кадгод потомство смејати томе миру. Али да! Данас важи изрека: si vis pacem, para bellum (ако желиш мира, буди спреман за рат). Тај мир се одржава запетим пушкама, и треба само један, ма и нехотичан, случајан корак или покрет руке, пушка ће планути, и од јевропског мира створиће се јевропски рат. Ко би нам знао прорећи крај томе рату? Шта ли нам ваља чинити за тај случај? Хтели, не хтели, морамо бити потпуно спремни за ма какав догађај. Треба нам више спреме, више обазривости, више мишљења, па тек ако будемо могли изаћи из тог вихора неповређени, јер „кад већ гинемо, ги-

www.цимолонда тако, да нам и унучад пенео благосиља!“
Сетимо се само, како смо толико и толико пута својом кривицом страдали. Сетимо се, да су толико и толико пута многи узалуд пали; опоменимо се, да та крв лежи на свима нама. На гробовима тих покојника признајмо своје мане, пружимо једно другом руке, јер више руку кад се сложе, више могу

и да учине. На гробовима тих покојника рецимо заједно са Змај-песником:

Ох, адружени гробе, сини зраком новом,
Обаси нас топлим својим благословом;
Причај старо доба, да се ојачамо,
Научи нас опом, опом — што не знамо!

Вап

Недељковић.

У М Е Т Н О С Т.

Б Р А Н К У. *)

ПЕСМА ДРАГУТИНА Ј. ИЛИЈЋА.

ЗА МУШКИ ЗБОР УДЕСИО И СРЕМ.-КАРЛОВАЧКОМ ПЕВАЧКОМ ДРУШТВУ ПРИКАЗАО

ЈОСИФ МАРИНКОВИЋ.

Allegretto quasi Moderato

Пој- те ти- це
Пој-те ти-це ми-ло-гла-сне, пој- те, пој- те пој- - - - те,

ми-ло-гла-сне, нек се ва-ши гла-си о-ре, од-је-куј- те, стру-не ја-сне
о- - - - ре, од-је-куј- - - - те стру-не ја-

са ви- си- - - - на Фру-шке Го-ре, из да-ле- - - - ка, из ту-ђи- - - - не,
сне са ви- си- на Фру-шке Го- - - - ре из да-ле- - - - ка из ту-ђи-

бро-ди пу-но ча- - - - ра и ми-ли- - - - не
ко су- наш- - - - це кад за- бро- - - - ди, пу-но ча-ра и ми-ли-не
не, ко су- наш-це кад за- бро-ди пу-но ча- - - - ра и ми-ли- - - - не

*) Компоновано за пренос Бранкових костију у Јуну 1883. Прерађено у Бечу Априла месеца 1887.

Тенор соло. — *Andante con espressione.*

mf Стра-жи-ло-во ме-сто ми-ло, у те-би се

ritar.
f Стра-жи-ло-ву Бран-ко хо-ди. Ој

рај раз-ли-ва, о, ра-ши-ри тво-је кри-ло, да ти Бран-ко сла-ђе сн-и- - - - ва.

A tempo
f На ол-та-ру срп-ске сла-ве, пе-смо-пе-вац ти си би-о, пе-сме,
p пе-смо-пе-сме

rallentando *A tempo*
f вен-це ми-ри-са-ве ве-се-ло си ро-ду ви- - - - о. У не-дри-ма срп-ских
вен- - - - - це ми-ри-са-ве ве-се-ло си ро-ду ви-о. У не-дри-ма

го-ра, не-к ти веч-ност са-нак ви-је; те-бе гр-ли срп-ска зо-ра,
срп-ских го-ра, не-к ти веч-ност

Тенор соло. — *Andante con espressione.*

mf Стра-жи-ло-во ме-сто ми-ло, у те-би се
 ерп-ска зе-мља нек те кри-је. *pp* Ој

рај раз-ли-ва, о ра-ши-ри тво-је кри-ло, да ти Бран-ко сла-ђе снп- - - - ва

Al tempo
 Па кад јед-ном да-нак си-не Бран- - - - ко-во-га див-на ко-ла, ту нек
 Бран-ко-во-га ко-ла,

слав- - - них ви-те-зо-ва *Risoluto.*
 пев-не од ми-ли-не ки-та, ки-та слав-них ви- - - те- - зо-ва са А-
 ту нек пев- - - - не
 ту нек пев-не од ми-ли-не са А-ва

ва-ле, Дур-ми-то-ра, са Дур-ми-то-ра, Сре-ма, Бач-ке и Ба-на-та
 ле — Дур-ми-то- - - - ра са Дур-ми-то- - - - ра, Сре-ма, Бач- - - ке и Ба-па-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

за- гр- ли- ће бра- - - - - тац

Са ср- бин- ских сви- ју го- ра, са сви- - - ју го- - - ра за- гр- ли- ће бра- тац бра- та
та, са ср- бин- ских сви- ју го- - - - - ра, са свију го- - - - - ра, за- гр- ли- ће

Тенор соло. — *Andante con espressione.*

mf Стра- жи- ло- во ме- сто ми- ло, у те- би се рај раз- ли- ва, о, ра- ши- ри тво- је кри-
Ој

ло, да ти Бранко сла- ђе сни- - - - ва. Пој- те ти- це ми- ло- гла- сне, пој - - - - те
А tempo Пој- те ти- це; пој- те ти- це ми-

пој- - - те, пој- - - те, пој- те, пој- те
ло- гла- сне, пој- те ми- ло- гла- сне, пој- те ми- ло- гла- сне

пој- - - - те, пој- - - - те.
пој- - - - те, пој- - - - те.

САДРЖАЈ: Бемане. Песма Бранислава Ђ. Нушића. — Олга. (Наставак). — Агитатор. (Наставак). — О кнезу Лазару. (Наставак). — Мухамеданство и наша књижевност. (Свршетак). — Пабирци по талијанској књижевности. Писме Дан. А. Живаљевић. — Писма о српско-бугарском рату. Писмо XIV. — Уметност. Бранку. Песма Драгутина Ј. Илића. За мушки збор удесио Јосиф Маринковић.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS